THL:n lausunto hallituksen esityksestä hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (jälkikäteistarkistus, asiakasmaksumuutokset)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta torstai 03.10.2024 klo 10.00 / HE 70/2024 vp

Tuukka Holster

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

2.10.2024

Jälkikäteistarkistus (1)

- Hyvinvointialueiden rahoitus on suunniteltu laskennalliseksi kustannuskontrollin kannustimien turvaamiseksi – pyritään välttämään pehmeän budjettirajoitteen ongelmaa
- Laskennallisuuden ongelmana on, että hyvinvointialueiden kustannustaso voi erkaantua niiden rahoituksesta, jos tuotannontekijäkustannusten tai tarvetekijöiden todellinen muutos poikkeaa laskennallisesta muutoksesta hyvinvointialueiden toiminnasta riippumattomista syistä.
- Jälkikäteistarkastuksella pyritään korjaamaan tämä ongelma, siten että heikentävä vaikutus kustannuskontrollin kannustimiin olisi mahdollisimman vähäinen.
- Siksi jälkikäteistarkastus tulee kahden vuoden viiveellä ja lasketaan vertaamalla koko maan rahoituksen kokonaistasoa kustannusten kokonaistasoon. Yksittäisen alueen ei siis kannata löysätä budjettikuria, koska siitä jälkikäteistarkastuksessa seuraava rahoituksen kasvu jaetaan alueille tavanomaisesti määräytymistekijöiden suhteessa ja valuu siksi pääosin muille alueille.

Jälkikäteistarkistus (2)

- Periaatteessa jälkikäteistarkistus olisi mielekkäintä toteuttaa siten, että rahoitusta korjattaisiin jälkikäteen perustuen niihin väistämättömiin muutoksiin tuotannontekijäkustannuksissa ja tarvetekijöissä, joihin alueet eivät voineet vaikuttaa. Käytännössä tämä on vaikeaa, ja nykyisen kaltainen kustannusten ja rahoituksen vertailu on kohtuullinen kompromissi.
- THL näkee silti huolestuttavana nykyisen tilanteen, missä heti hyvinvointialueuudistuksen jälkeen syntyy huomattavan suuri jälkikäteistarkastuksella korjattava alijäämä. Vaikka yksittäisen alueen ei kannatakaan tehdä alijäämiä, voi täysimääräinen jälkikäteistarkastus aiheuttaa tilanteen, missä kontrolli kustannuksista heikkenee yhteisesti.
- Hyvinvointialueiden alijäämien kattamisvelvoite vaatii hyvinvointialueita kattamaan vuosina 2023–2024 syntyvät alijäämät vuoden 2026 loppuun mennessä. THL katsoo, että rahoitusmallin uskottavuuden näkökulmasta on tärkeää, että alijäämien kattamisvelvollisuudesta pidetään kiinni. Vuoden 2023 jälkikäteistarkastus nostaa huomattavasti vuoden 2025 rahoitusta, mikä auttaa alijäämien kattamisessa.

Jälkikäteistarkistus (3)

- Jälkikäteistarkastuksen madaltaminen lisäisi alueiden kannustimia välttää alijäämiä, sillä niitä ei katettaisi täysimääräisesti. Tämä lisäisi budjettikuria. Vaikutus budjettikuriin seuraisi käytännössä alueiden yhteisistä kannusteista, sillä jälkikäteistarkistus ei nykyisellääänkään kannusta yksittäistä aluetta alijäämien kasvattamiseen.
- Toisaalta tämä vaikeuttaa alueiden tilannetta entisestään siltä osin, kun kustannustason kasvu johtuu väistämättömästä muutoksesta tuotannontekijäkustannuksissa ja tarvetekijöissä.
- THL näkee aiheelliseksi tehdä esitetyn kaltaisia muutoksia jälkikäteistarkastusmenettelyyn. Jatkossa tulisi tehdä lisäselvitystyötä siitä, voisiko jälkikäteistarkistusta kehittää perustumaan tarvetekijöiden ja väistämättömien tuotannontekijäkustannusten muutoksiin.
- Hyvinvointialueiden verotusoikeus olisi pitävämpi ratkaisu pehmeän budjettirajoitteen ongelmaan, kuin jälkikäteistarkastuksen madaltaminen.

Lisärahoitus

- Lisärahoituksen huomioimisesta jälkikäteistarkastuksessa THL katsoo, että palvelutarpeeseen suhteessa riittämättömän rahoituksen täydentämiseen myönnetty lisärahoitus tulisi periaatteessa huomioida osana jälkikäteistarkastusta
- Vaikka rahoituslain mukaan lisärahoituksen tarve perustuu riittävien palvelujen tarjoamiseen tarvittavaan rahamäärään, ei palvelutarpeeseen riittämättömään rahoituksen kattamiseen, tulisi lisärahoitusmenettelyssä pystyä arvioimaan, onko alue ajautunut hakemaan lisärahoitusta yllättävän korkeasta palvelutarpeesta vai muista syistä – syihin pitäisi pystyä pureutumaan nykyistä paremmin!

Muuta

- Stv pyytänyt THL:ltä lausuntoa hyvinvointialueiden tarvelaskelmien vuosimuutoksista
- Lausunto toimitetaan perjantain 4.10 aikana ja sisältää selvennystä muutosten syistä, tulossa olevista analyyseista vaihtelun ymmärtämiseksi, ja ratkaisuehdotuksia